

///// recenze //////////////////////////////////

VĚDA JAKO MORÁLNÍ VOLBA

Harry Collins a Robert Evans. *Why Democracies Need Science*. Cambridge: Polity Press, 2017, 194 stran.

Libor Benda

Vědecké a jiné expertní autority se dnes nacházejí v paradoxní situaci. Problémy a výzvy, kterým je třeba čelit v důsledku vědeckotechnického pokroku, se vyznačují stoupající mírou komplexity, a odborní poradci tak ve společnosti zastávají potenciálně stále důležitější a významnější roli. Navzdory této skutečnosti lze však pozorovat postupně narůstající nedůvěru široké veřejnosti ve vědecká a v širokém smyslu expertní stanoviska k aktuálním problémům. Ať už je tomu vlivem řady tragických omylů, kterých se experti z nejrůznějších oblastí jen za posledních několik desetiletí dopustili, odhalenými případy vědců píšících za tučný obnos studie na objednávku nadnárodních společností za účelem ochrany jejich zisků, anebo prostým rozšířením připojení k internetu poskytujícímu přístup k takřka nevyčerpatelnému množství „alternativních faktů“, lze zcela oprávněně tvrdit, že respekt široké veřejnosti k expertním autoritám se nachází na historicky

nejnižším možném bodě. Kampaně proti povinnému očkování, kde lidé naprosto neznalí příslušné problematiky vkládají větší důvěru v názory novinářů a televizních celebrit než ve stanoviska lékařů, zpochybňování lidských příčin globálního oteplování či „spor“ mezi darwinismem a kreacionismem jsou přitom jen pouhými viditelnými symptomy fenoménu, který ve skutečnosti dalece přesahuje hranice těchto několika vybraných příkladů a prostupuje současným společenským myšlením jako takovým. Jak ve svém článku trefně uvedl Tom Nichols,¹ žijeme v době „umírání odbornosti“ – nikoliv však v tom smyslu, že by ze světa mizeli odborníci, tak tomu zajisté není. Nichols má na mysli tu skutečnost, že stále větší množství lidí přestává akceptovat odbornost jako reálnou vlastnost, která své nositele odlišuje od laiků a která poskytuje jejich názorům v dané odborné oblasti větší míru legitimacy, než mají názory těch, kteří příslušnou odborností nedisponují. Hranice mezi odborníky a laiky se dle jeho názoru v průběhu posledních let stává stále rozmazanější. S určitou mírou nadsázky lze říci, že za skutečného odborníka již dnes není pokládán

¹ Tom Nichols, „The Death of Expertise,“ in *The Federalist*, navštíveno 4. 4. 2017, <http://thefederalist.com/2014/01/17/the-death-of-expertise/>.

nikdo, zároveň se však za odborníky pokládáme my všichni. Máme přeci Google.

Jsme ale my všichni skutečně vědeckými odborníky? Tuto otázku si před třemi lety (tedy v téměř roce, z jakého pochází Nicholsův článek) ve své knize *Are We All Scientific Experts Now?* položil Harry Collins, jeden z průkopníků a dodnes nejvýznamnějších představitelů sociálních studií vědy a techniky (*science and technology studies*), a jeho odpovědi na ni bylo jednoznačné „ne“.² Collins je v oblasti výzkumu vědy znám především v souvislosti se svým dlouhodobým sociologickým zkoumáním snah o detekci gravitačních vln, jež sledoval s krátkými přestávkami od počátku sedmdesátých let až do loňské první úspěšné detekce tohoto fenoménu a jež podrobně popsal ve svých třech monografiích *Gravity's Shadow*, *Gravity's Ghost* a nedávno vydané *Gravity's Kiss*.³ Zhruba od přelomu tisíciletí však ve spolupráci se svým kolegou z Univerzity Cardiff Robertem Evansem věnuje pozornost

mj. právě také sociologickému zkoumání fenoménu *odbornosti* (*expertise*) a s ním spjaté otázky participace veřejnosti na rozhodování o odborných záležitostech (*technical decision-making*). Svůj příspěvek k této problematice oba shrnuli v roce 2007 v monografii *Rethinking Expertise*,⁴ kde prostřednictvím empirického výzkumu odbornosti, jenž je přivedl k rozlišení tzv. *příspěvatelské odbornosti* (*contributory expertise*) a tzv. *interakční odbornosti* (*interactional expertise*), předložili argumenty pro jakousi „střední“ či „třetí“ cestu – pojmenovanou jako tzv. *zvolený modernismus* (*elective modernism*) – mezi čistou technokracií na straně jedné, kde je technické rozhodování výlučně v rukou praktikujících expertů, a radikální demokratizací vědy na straně druhé, kde se na technickém rozhodování mohou stejnou měrou podílet naprosto všichni bez rozdílu a kde stanoviskům praktikujících expertů není přisuzován jakkoli nadřazený status. Jak se v knize pokusili (dle mého názoru přesvědčivě) ukázat, odbornost je *reálná* vlastnost, jejíž nabytí vyžaduje značné úsilí, a proto se nemůžeme všichni prohlásit za vědecké experty, stejně jako se nemůžeme všichni pokládat za experty v oblasti vaření, instalatérství,

² Harry Collins, *Are We All Scientific Experts Now?* (Cambridge: Polity Press, 2014).

³ Harry Collins, *Gravity's Shadow: The Search for Gravitational Waves* (Chicago: University of Chicago Press, 2004); Harry Collins, *Gravity's Ghost: Scientific Discovery in the Twenty-first Century* (Chicago: University of Chicago Press, 2011); Harry Collins, *Gravity's Kiss: The Detection of Gravitational Waves* (Cambridge, MA: MIT Press, 2017).

⁴ Harry Collins a Robert Evans, *Rethinking Expertise* (Chicago: University of Chicago Press, 2007).

krasobruslení nebo kupříkladu ve znalosti čínštiny. Jedním dechem ale dodávají, že k tomu, abychom se stali odborníky na nějakou vědeckou problematiku, nemusíme nezbytně absolvovat formální vědecký výcvik a následně se přímo podílet na vědeckém výzkumu – toho je potřeba toliko k získání *příspěvatelské* odbornosti v dané oblasti. Cestou k odbornosti může být také dlouhodobá intenzivní interakce s příslušnou vědeckou komunitou a participace na její formě života – tak se můžeme naučit ovládat její *jazyk* a získat tak *interakční odbornost* v dané oblasti, jež nám umožní legitimně se podílet na diskusích o relevantní odborné problematice, byť ne na výkonu příslušné odborné *praxe*. K elitářství v oblasti technického rozhodování tedy podle obou autorů není důvod, je však třeba mít se zároveň na pozoru před příliš radikálním prosazováním demokratických hodnot na úkor odbornosti.

Nabízí se nicméně otázka, proč bychom v oblasti technického rozhodování vůbec měli přisuzovat klíčový význam právě *vědecké* odbornosti. Astrologové a parapsychologové, praktikanti alternativní medicíny a další jsou ve svých oblastech odborníky stejně tak, jako jsou vědci odborníky v rámci svých etablovaných vědeckých disciplín. Proč bychom měli odpovědnost za naše životy vkládat právě do rukou *vědeckých* odborníků? Právě

touto otázkou se Collins a Evans zabývají ve svém zatím posledním příspěvku k projektu zvoleného modernismu, a to nedávno vydané knize nesoucí název *Why Democracies Need Science*.

Východiskem knihy je právě tvrzení, že věda a vědecká odbornost se v současné době již zdaleka netěší takové důvěře, jaké se těšily ještě v polovině minulého století. Příčin tohoto stavu věcí jsou si přitom oba dobře vědomi, neboť k nim sami (zejména Collins) značnou měrou přispěli svým podílem na sociálních studiích vědy a vědeckého poznání. Přibližně do konce padesátých let minulého století byla věda téměř univerzálně pokládána za nástroj k dosažení pravdivého poznání o světě, které bylo produkováno prostřednictvím racionální a logicky řízené interakce mezi vědcem na straně jedné a přírodou na straně druhé. Věda jako taková byla pokládána za činnost probíhající v izolaci od okolní společnosti a přítomnost jakýchkoli „iracionálních“ (tj. sociálních a psychologických) vlivů v produkci vědeckého poznání byla vnímána toliko jako nežádoucí překážka, která z tohoto procesu musí být odstraněna. Tomu pak odpovídaly i záměry disciplín, které se zkoumáním vědy zabývaly – filosofie a sociologie vědy. Zatímco filosofie vědy se snažila identifikovat, co přesně činí vědu onou výjimečnou poznávací aktivitou, tj. usilovala

o popis demarkačních kritérií vědy, a to prostřednictvím nalezení „vědecké metody“, sociologie vědy se naopak zabývala zkoumáním společenských podmínek, v nichž se tato aktivita může co možná nejefektivněji odehrávat. Ohledně výjimečnosti vědy a její nadřazenosti vůči ostatním způsobům produkce poznání nicméně v tomto období nebylo žádných pochyb. To se změnilo v průběhu šedesátých let, kdy pod vlivem filosofie vědy Thomase Kuhna vzniká sociologie vědeckého poznání – přičemž jejím průkopníkem stojícím za rozpracováním jednoho z vůbec prvních výzkumných programů v rámci této oblasti (tzv. empirického programu relativismu) byl právě i Collins. Sociologie vědeckého poznání svými empirickými studii vědecké praxe zásadním způsobem přispěla k narušení představ o výjimečnosti vědy, neboť její zjištění podle všeho naznačovala, že věda není nikterak mimořádnou poznávací aktivitou, jež by se fundamentálně odlišovala od ostatních způsobů produkce poznání. Ve světle sociologického zkoumání naopak vyšlo najevo, že vědecké poznání není produktem „čisté“ racionality a logiky, ale je, stejně jako všechny ostatní formy poznání, ovlivněno společenskými a jinými „mimovědeckými“ zájmy.

Sociální studia vědy tak přinesla nový, podstatně realističtější, neidealizovaný obraz vědy, jehož

nežádoucím důsledkem ovšem podle Collinse a Evanse bylo právě zpochybnění epistemické autority vědy a legitimizace celé řady „alternativních“ pravd a výkladů světa, jimž bývá ve společnosti přikládána stejná a často i větší věrohodnost. Takový stav oba autoři pokládají za nežádoucí a potenciálně nebezpečný, jelikož věda je dle jejich názoru i přes všechny své nedostatky stále tím nejlepším nástrojem poznání, který máme k dispozici. Nabízí se ale otázka, v čem spočívá její výjimečnost, jestliže akceptujeme výše shrnuté závěry sociálních studií vědy. Collins a Evans v první části knihy jasně uvádějí, že výjimečnost vědy nelze hledat v nějakých specifických attributech vědeckého poznání či metodologických zásadách. Oba autoři plně respektují závěry sociálních studií vědy, které poukazují na marnost snah o demarkaci vědy prostřednictvím souboru epistemologických kritérií. Z toho důvodu také dle jejich názoru nelze uvést žádné epistemologické argumenty, proč bychom měli vědě důvěřovat více než „nevědeckým“ způsobům produkce poznání. Collins a Evans v této souvislosti předkládají tvrzení, že preference vědy může být toliko věcí svobodného *morálního* rozhodnutí. Jelikož neexistují žádné prostředky, jimiž bychom mohli jednoznačně prokázat objektivní nadřazenost vědy nad ostatními formami poznání,

důvěru ve vědu si můžeme toliko svobodně zvolit – proto se také v pojmenování Collinsova a Evansova projektu nachází slovo „zvolený“ (20). Pokud je ale preference vědy záležitostí morálního rozhodnutí, existují přesto nějaké důvody, proč bychom měli zvolit právě vědu, a ne některou z jejích alternativ? Autoři nacházejí odpověď na tuto otázku v oblasti hodnot. Jak uvádějí, věda podle nich představuje specifickou formu života (31–33), tj. soubor institucionalizovaných praktik, který se vyznačuje dodržováním určitých pravidel a hodnotových zásad. Podstatné přitom je, že hodnoty reprezentované vědou jsou podle Collinse a Evanse současně hodnotami, jež jsou přínosné pro demokratickou společnost a jejichž odmítnutí by pro ni mělo tragické důsledky.

Snahy o demarkaci vědy prostřednictvím specifického souboru hodnot, jakož i pozorování určitých paralel mezi vědeckými a demokratickými hodnotami, nejsou bezpochyby ničím novým a jako první na mysl asi většině vytanou čtyři normy vědeckého etosu formulované ve třicátých letech minulého století sociologem vědy Robertem Mertonem. Stejně tak se ale v této souvislosti možná vybaví odpovídající „protinormy“ (*counter-norms*) formulované o několik desítek let později Ianem Mitroffem, který jejich prostřednictvím poukázal na tu

skutečnost, že Mertonovy normy jsou ve vědě zcela běžně porušovány, přičemž se v mnoha případech jedná o zcela legitimní součást vědecké praxe. Snaha o vymezení vědy prostřednictvím striktně daného souboru hodnot se tak může na tomto základě jevit jako poněkud naivní, čehož jsou si i Collins a Evans dobře vědomi. Ve své práci proto pro tyto účely zavádějí nový pojem, a to tzv. *formativní aspirace* (*formative aspirations*; 36–54). Obecně lze říci, že formativními aspiracemi mají oba autoři na mysli specifické normy, zásady, pravidla a předpoklady, které společně definují vědeckou formu života. Tím, že vědci tyto formativní aspirace akceptují a svoji práci vykonávají v souladu s nimi, participují na vědecké formě života a spoluutvářejí hranice mezi tím, co lze pokládat za legitimní součást vědy, a tím, co do oblasti vědy již nepatří. Podstatné přitom je, že není důležité, nakolik se ony zásady a normy daří v praxi skutečně realizovat; důležité je toliko to, zda jim vědci věří, podřizují jim svoji práci a usilují o jejich realizaci. Pro lepší pochopení zde uvedu konkrétní příklad. Fundamentální formativní aspirací vědecké formy života je podle Collinse a Evanse snaha o nalezení pravdy. Pokud by vědci přestali věřit v možnost něčeho takového, jako je nalezení pravdy, jejich práce by ztratila smysl. Věda, jak ji známe, se vyvinula do současné podoby

a dosáhla celé řady svých úspěchů pouze díky tomu, že její vykonavatelé věřili, že je možné dopátrat se pravdivého výkladu světa a že to je právě to, o co oni sami usilují. Skutečnost, že nám žádná konečná „pravda“ v absolutním slova smyslu není dostupná, a že tudíž tuto formativní aspiraci nelze v praxi nikdy realizovat, je pro vědce i pro vědu jako takovou naprosto irelevantní. Pro vědu je nezbytné toliko *věřit*, že je něco takového možné a jednat v souladu s tímto přesvědčením. Totéž pak platí i pro ostatní formativní aspirace, mezi něž autoři řadí kupříkladu i zmíněné Mertonovy normy: Mitroff sice poukázal na to, že porušování těchto norem nemusí vědě nezbytně nijak škodit, ba dokonce že někdy může být pro vědu užitečné, avšak nezbytnou podmínkou efektivního fungování vědy je podle obou autorů i přesto víra vědců v tyto normy a aktivní snaha o jejich dodržování. Pakliže by tomu tak nebylo, věda by vypadala docela jinak, než jak ji známe.

Collins a Evans uvádějí formativních aspirací vědecké formy života celou řadu. Kromě těch již zmíněných se jedná o požadavky známé z filosofie vědy, jako jsou pozorování, falzifikace a koroborace, a dále pak obecnější předpoklady, jakými jsou mj. například upřímnost, srozumitelnost nebo uznání významu odbornosti. Výčet, který předkládají, přitom není náhodný

ani arbitrární, ale jedná se podle nich o zásady, které jsou prostřednictvím empirického výzkumu vědecké praxe odhalovány právě sociálními studii vědy. Jak jsem již zmínil, Collins strávil více než čtyřicet let v kontaktu s komunitou fyziků gravitačních vln, kde podrobně sledoval jejich snahy o detekci tohoto fenoménu. Účastnil se jejich formálních i neformálních diskusí, pozoroval jejich každodenní vědeckou činnost, vedl s nimi nespočetné množství rozhovorů; předkládaný výčet formativních aspirací vědecké formy života je přitom právě tím, co měl možnost v průběhu těchto let v rámci příslušného vědeckého společenství – v rámci příslušné formy života – vidět. Důležité je, že podle obou autorů jsou hodnoty reprezentované uvedenými vědeckými formativními aspiracemi *dobrými* hodnotami, o jejichž zachování je v zájmu společnosti potřeba usilovat. Jsou si přitom nicméně vědomi toho, že na podporu zvoleného modernismu nelze uvést o nic více přesvědčivé argumenty než prosté tvrzení, že odmítání uvedených hodnot a preferování alternativ, jež jsou s těmito hodnotami v rozporu, by pro společnost mělo negativní důsledky. Jak v knize sami uvádějí, „to, co zde děláme, lze nejlépe popsat jako předložení určitého *návrhu*. Přitažlivost tohoto návrhu je podpořena předložením alternativ – nelze prokázat, že tyto alternativy jsou

odpudivé, nicméně pokud se vám jako takové nebudou okamžitě jevit, něco s vámi není v pořádku [...]. Pokud nevidíte, co je na nich špatné, tato kniha pro vás nebude žádným přínosem“ (21). Jinými slovy, nelze předložit „důkaz“ toho, že např. lhát nebo podvádět je špatné; asi každý dá ale oběma autorům zapravdu v tom, že představa společnosti, v níž je lhaní a podvádění normou, je vskutku odpudivá.

Zatímco v první části knihy autoři věnují pozornost zvolenému modernismu prostřednictvím popisu vědecké formy života a rozboru vědeckého přístupu k životu jako předmětu morálního rozhodnutí, druhá část knihy pak pojednává o uplatnění principů zvoleného modernismu v praxi v kontextu společnosti jako celku. Jakou roli má v souladu s uvedenými principy sehrávat ve společnosti věda a jaké jí má příslušet místo? A kdo všechno a jakým způsobem má mít možnost podílet se na rozhodování o odborných záležitostech? Máme je svěřit pouze do rukou vědeckých odborníků a expertních poradců, nebo k němu máme umožnit přístup i zástupcům široké veřejnosti? Collins a Evans se i v této práci stavějí odmítavě jak k čisté technokracii, kdy je toto rozhodování ponecháno výlučně v rukou vědců samých, tak k radikální demokratizaci vědy, kdy se na těchto rozhodnutích mohou podílet stejnou měrou všichni bez

rozdílu. Jimi navrhovaný zvolený modernismus představuje střední cestu, v níž ústřední roli sehrává *odbornost*, a to konkrétně *vědecká odbornost*. Vědeckými odborníky přitom podle nich ale nemusejí být pouze sami praktikující vědci, jelikož tzv. *interakční odbornost*, jak jsem zmínil výše, podle nich mohou získat i lidé, kteří sami neabsolvovali vědecký výcvik a nepodílejí se přímo na vědecké praxi. Tato skutečnost by podle Collinse a Evanse měla být reflektována právě i v oblasti technického rozhodování. V této souvislosti oba autoři předkládají koncept nové instituce tzv. *sov* (*The Owls*; 84–94), tvořené lidmi disponujícími právě interakční odborností, jejichž úkolem má být zprostředkovávání interakce mezi vědci na jedné straně (tj. oblastí vědy) a širokou veřejností a jí volenými zástupci na straně druhé (tj. oblastí politiky) za účelem co možná nejzodpovědnějšího rozhodování o odborných záležitostech. Role „sov“ by spočívala konkrétně v podávání zprávy o tom, ohledně čeho panuje v rámci příslušné vědecké komunity (v závislosti na tom, co přesně by bylo předmětem rozhodnutí) konsensus, a jaké názory jsou naopak marginální a nejsou brány vědeckou majoritou jakkoliv vážně. Smyslem této činnosti by bylo předcházet „falešným“ či „zdanlivým“ vědeckým sporům, které mohou proces technického rozhodování negativně

ovlivňovat. Příkladem takového falešného vědeckého sporu je například právě „spor“ ohledně vlivu očkování na rozvoj autismu u dětí. Veřejná debata na toto téma vytváří zdání, že v rámci příslušné vědecké komunity existují pádné argumenty ve prospěch názoru, že očkování může u dětí vést k autismu, tj. že se jedná o zcela seriózní vědecký názor, který je určitou částí vědecké komunity brán vážně a který je předmětem vědecké diskuse. Tak tomu ale ve skutečnosti není – příslušné vědecké společenství zastává zcela jednomyslně názor, že žádné propojení mezi autismem a očkováním nebylo nikdy prokázáno. Žádný vědecký spor ohledně této záležitosti tedy doopravdy neexistuje a vědci se naopak shodují na tom, že očkování je (přínejmenším v tomto ohledu) zcela bezpečné. Úkolem „sov“ by bylo upozorňovat širokou veřejnost i politické zástupce právě na skutečnosti, jako je tato, a umožňovat tak podstatně informovanější a celkově zodpovědnější proces technického rozhodování. Stanovisko „sov“ má nicméně sehrávat toliko roli *doporučení* a političtí zástupci vykonávající konečné rozhodnutí nejsou povinni je respektovat. Collins a Evans pouze požadují, aby v případě rozhodnutí, které by bylo učiněno v rozporu s tímto doporučením, byla tato skutečnost explicitně uvedena a pokud možno zdůvodněna – političtí zástupci by byli povinni explicitně

uvést, že nepostupují v souladu s tímto doporučením a proč tak činí. Role veřejnosti na technickém rozhodování by pak spočívala v její možnosti standardními demokratickými prostředky obměňovat příslušné politické činitele v závislosti na tom, jak by byla spokojena s jimi prováděnými rozhodnutími.

Ačkoliv zde není prostor k podrobnějšímu výkladu představeného modelu technického rozhodování respektujícího principy zvoleného modernismu, lze nepochybně spatřovat určitou podobnost s řadou dalších modelů, které byly v rámci výzkumů vědy v posledních letech rozpracovány. Collins a Evans jsou si této skutečnosti vědomi a ve třetí části knihy (99–142) se zabývají právě srovnáním svého vlastního modelu s jinými, ať už aktuálními nebo staršími hodnotově spřízněnými přístupy k řešení vztahu mezi expertními institucemi a širokou veřejností. Pozornost v tomto ohledu věnují starším autorům, jako jsou John Dewey, Walter Lippman či John Rawls, i autorům současným, počínaje sociálním filosofem Jürgenem Habermasem, přes politické teoretiky Stephena Turnera a Marka Browna, až po představitele vědních studií Sheilu Jasanoff, Steva Fullera, Heather Douglas a Philipa Kitchera. Collins a Evans nehodnotí pojednávané alternativní přístupy nikterak negativně, vlastně je nehodnotí vůbec – toliko je popisují a analyzují

podobnosti a rozdíly mezi nimi a svým vlastním modelem. Jejich záměrem tak není *vyvrátit* dostupné alternativní modely; spíše se jejich prostřednictvím snaží ještě lépe popsat a představit svoji vlastní pozici, přičemž ponechávají na čtenáři samém, který z těchto modelů bude posléze pokládat za nejlepší.

Celou knihu uzavírá „manifest“ zvoleného modernismu (145–52), v němž autoři na menším prostoru, ale o to věcněji a co možná nejjasněji, shrnují východiska, ústřední teze a argumenty předchozích kapitol. Navrhovaný model demokratické společnosti spočívající na vědeckých hodnotových základech zde mj. také stavějí do kontrastu jak s utopií vědeckého socialismu, o níž snil ve svých dílech John Desmond Bernal, autor *Sociální funkce vědy* z roku 1939, tak s vědeckými dystopiemi, jaké známe např. z *Konce civilizace* (v orig. *Brave New World*) od Aldouse Huxleyho. Collins s Evansem zdůrazňují, že zvolený modernismus s sebou v tomto ohledu nenese příslib dokonalé společnosti zbavené materiálních i jakýchkoliv jiných nedostatků; jeho ambice jsou daleko skromnější a autoři přiznávají, že představa společnosti vystavené na jeho základech je tudíž podstatně méně vzrušující. Je však také méně nebezpečná, jelikož v ní věda není naivně spojována s neomylností a jistotou, a zejména zůstává v posledku podřízena demokratickým prin-

cipům. Přestože se tedy oba autoři jednoznačně klanějí na stranu vědy a prosazují uznání její ústřední společenské role, požadují značnou opatrnost při klasifikaci své pozice jako „scientismu“. Jak uvádějí, „zvolený modernismus [...] může být označen jako určitý druh ‚scientismu‘ – jako scientismus, podle kterého by věda měla být pokládána nejen za zdroj, ale za centrální prvek naší kultury. Zvolený modernismus je ale příliš ovlivněn kritickou analýzou vědy posledních padesáti let, aby byl cokoliv jiného než v přísné opozici k jakémukoliv jinému variantě scientismu“ (149). Stejně jako ve své práci *Rethinking Expertise* se tak opět vymezují vůči módnímu, naivnímu scientismu zosobňovanému postavami, jako jsou Richard Dawkins či Alex Rosenberg, a zároveň se snaží předejít kritice ze strany svých kolegyní a kolegů v rámci výzkumů vědy, kteří jejich projekt opakovaně napadali jako příliš „pro-vědecký“ a jako „krok zpátky“ ignorující většinu toho, co se sociálním studiím vědy podařilo za poslední půlstoletí odhalit.⁵

⁵ Viz Sheila Jasanoff, „Breaking the Waves in Science Studies: Comment on H. M. Collins and Robert Evans, ‚The Third Wave of Science Studies,‘“ *Social Studies of Science* 33, č. 3 (2003): 389–400; Brian Wynne, „Seasick on the Third Wave? Subverting the Hegemony of Propositionalism: Response to Collins & Evans (2002),“ *Social Studies of Science* 33, č. 3 (2003): 401–17.

Je to právě úsilí vybočit z dominantního, radikálně demokratického proudu v rámci výzkumů vědy a nabídnout alternativu, která přitom není o nic méně věrná tradici sociálních studií vědy, díky němuž Collinsova a Evansova kniha zasluhuje v rámci současných debat o vztahu vědy a demokracie nezbytnou pozornost. Autoři v knize nabízejí nový a osvěžující pohled na nálehavou, a přitom velice nesnadnou problematiku, která se dotýká životů nás všech: Komu máme věřit? Na čí názory se můžeme spolehnout? Do kterých rukou máme svěřit rozhodnutí mající nezanedbatelný dopad na životy nás a příštích generací? Nejen proto lze publikaci *Why Democracies Need Science* pokládat za jejich dosud nejambicióznější práci. Zatímco se oba ve svých počátečních textech zabývali výlučně sociálním studiem vědecké praxe (Collins především v oblasti fyziky, Evans v oblasti ekonomie) a ve své první společné práci věnovali pozornost problému odbornosti v čistě teoretické rovině, v recenzované práci využívají výsledky veškerého svého dosavadního výzkumu k rozpracování projektu, jehož záměrem není nic jiného než vytvoření lepší společnosti. Nezůstávají přitom u pouhého teoretizování, jak tomu u podobných projektů často bývá, ale předkládají i konkrétní, a především realistický návrh institucionálních změn – jako je právě

zavedení instituce „sov“ –, které by umožnily jeho realizaci. Nakolik jsou v tomto svém úsilí úspěšní a nakolik je jejich projekt celkově přesvědčivý, je již věcí hodnocení každého jednotlivého čtenáře, jak ostatně oba autoři sami uvádějí. Zvolený modernismus si v jejich podání neklade a ani nemůže klást nárok na to být „jediným“ správným přístupem ke světu a k problematice technického rozhodování. Takový nárok si legitimně nemůže klást ostatně žádný z přístupů, a pokud tak některý přesto činí, měli bychom se před jeho proponenty mít na pozoru. Collins a Evans jsou nicméně přesvědčeni, že jejich projekt je *dobry* v témže smyslu, v jakém se nám jako „dobré“ jeví hodnoty, které se nacházejí v jeho základech. Pokud k této argumentační linii přidáme ještě druhou v podobě několika desítek let participace na vědecké formě života a empirického studia vědecké praxe, z nichž oba autoři v knize čerpají, je jen otázkou, jakou silnější obhajobu by na podporu svého stanoviska mohli předložit. I když jejich projekt nepochybně nepřesvědčí každého a mnozí se raději přikloní k některé z jeho alternativ, za sebe mohu říci, že mne osobně přesvědčil nejen výše uvedenými argumenty, ale také intelektuální skromností, upřímností a střízlivostí, s níž Collins a Evans svůj návrh zvoleného modernismu předkládají.